

УДК 330.59

Соловей Вікторія Володимирівна
студентка 4 курсу Факультету економіки і права
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ»

Процеси, що відбуваються у світовій економічній системі, супроводжуються посиленням соціальної орієнтації економіки та зосередженням на проблемах, пов'язаних із рівнем життя населення і розроблення механізмів підвищення його рівня. Необхідність орієнтації суспільства на зростанні добробуту та підвищенні якості життя зумовило розроблення програм і стратегій соціального розвитку. Оскільки нова парадигма соціально-економічного розвитку перебуває на стадії становлення існує ряд проблем, які розглядаються дослідниками. Зокрема, в соціально економічній теорії інтерпретація поняття «рівень життя» має багатоаспектний вираз, але водночас відсутнє єдине бачення щодо змістовного наповнення цього поняття.

На сьогодні у науковій літературі чимало українських учених досліджують теоретичний фундамент поняття «рівень життя», серед яких О. Богуцький, О. Ватченко, В. Мандибура, В. Чабан та ін.

Наукове осмислення питань, пов'язаних із формуванням концепції рівня і якості життя населення, почалося в період зародження капіталізму. Дослідження цього напрямку з'явилися на роботах У. Петті, Ф. Кене оцінював реальні джерела підвищення рівня життя населення. Дж. М. Кейнс та А. Маршалл зробили істотний внесок у розвиток теорії формування фінансових передумов, що забезпечують підвищення рівня життя населення. К. Маркс також розкриває економічний та соціальний зміст категорії «рівень життя». Значний внесок у дослідження категорії «рівень життя» та розробку систем соціально-економічних показників зробила ООН. У 1960 р. робоча група ООН

підготувала доповідь про принципи визначення та виміру рівня життя у світовому масштабі. То була перша спроба створити комплексну систему показників рівня життя населення. У 1960–1970 рр. у західних країнах з'явилися нові концепції егалітаризму, що позначили гостру потребу у подоланні соціальної поляризації у суспільстві. Поняття «рівень життя» та «якість життя» стало активно використовуватися в період «холодної війни» у 1970-1980-х роках. У цей період важливе місце серед цінностей, що визначають «рівень життя» зайняла доктрина «прав людини».

Для формування авторських позицій щодо сутності категорії «рівень життя населення» були вивчені праці вітчизняних авторів, предметом дослідження яких були питання узагальнення і розвитку теоретичних положень, розроблення методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування високого рівня життя населення (табл. 1), що дозволило констатувати практично повне співпадіння думок дослідників з приводу сутності характеристики поняття.

Таблиця 1

Визначення поняття «рівень життя», представлені у наукових працях вітчизняних учених

№ п/п	Зміст поняття «рівень життя населення»	Автор, джерело
1	Відбиття лише особистих потреб людей (у вузькому розумінні); фактичний рівень споживання матеріальних, духовних та соціальних благ і послуг, міру задоволення раціональних потреб	О. Богуцький [1, с. 43].
2	Сукупністю відносин та умов, що визначають життя, працю, побут й інтелектуально-культурний розвиток людей, характеризує досягнутий у суспільстві за певний проміжок часу ступінь задоволення різноманітних потреб населення (не лише фізичних, а й соціальних, інтелектуальних, духовних), а також визначає та оцінює реальні економічні джерела та соціально-правові гарантії	В. Мандибуда [3, с. 18]
3	Рівень добробуту населення, споживання благ і послуг, сукупність умов і показників, які характеризують ступінь задоволення основних життєвих потреб людей	О. Ватченко, Д. Козенко [2]
4	Сукупність відносин та умов, що визначають життєдіяльність та розвиток людей. Рівень життя характеризує досягнутий на певний проміжок часу в суспільстві ступінь задоволення різноманітних потреб населення	В. Чабан [6]
5	Система соціально-економічних відносин, які пов'язані зі станом та умовами життєдіяльності людини у суспільстві. Рівень життя	[5, с. 9]

	населення залишається однією з основних соціально-економічних категорій, що характеризує не лише матеріальний добробут окремої людини, а й визначає узагальнений результат діяльності економіки	
6	Досягнутий на певний проміжок часу в суспільстві ступінь задоволення різноманітних потреб населення (не тільки фізичних, а й і соціальних, інтелектуальних, духовних, політичних), включаючи реальні економічні джерела і соціально-правові гарантії забезпечення умов життєдіяльності населення	[4, с. 13]

Аналіз результатів досліджень окремих зарубіжних учених у проблемному полі рівня життя (табл. 2) показав, що їх погляди щодо сутності поняття є більш ширшими – пріоритетом рівня життя виступають соціально-економічні цінності, а не цінності матеріального благополуччя. У працях зарубіжних авторів за допомогою мірила еквівалентності часто порівнюється рівень життя за допомогою аналізу рівня доходу або споживання домашніх господарств.

Слід підкреслити, що кожне визначення визначає взаємозв'язок рівня життя з рівнем або ступенем задоволення потреб, незважаючи на деякі, на наш погляд, несуттєві відмінності у визначенні складу потреб, умов формування рівня життя та базису для його зіставлення.

Таблиця 2

Визначення поняття «рівень життя» (standard of living, quality of life, living standard), представлені у наукових працях зарубіжних учених

№ п/п	Зміст поняття «рівень життя населення»	Автор (автори), джерело
1	Стан комфорту, в якому живуть люди, який зазвичай залежить від доходів населення	Collins dictionary [7]
2	Поняття якості життя широко охоплює, як людина вимірює «досконалість» багаторазових аспектів його життя. Ці оцінки включають емоційні реакції на життєві випадки, сенс проходження життєвого шляху та задоволення трудовими та особистісними відносинами	Edward Diener, Eunkook M. Suh, Richard E. Lucas, Heidi L. Smith [8, p. 277]
3	Показник якості особистого сімейного життя (такі як кількість їжі або купленого одягу, а також розмір сімейного автомобіля)	Heather Bateman, KatyMcAdam [9, p. 191]
4	Багато основних систем показників, зливаючись з іншими поняттями, дають більш гуманістичну інтерпретацію того, що становить благополуччя, задоволення, тобто сама якість життя	Richard D. Young [10, p. 2]
5	Благополуччя характеризує об'єктивні життєві умови, які зазвичай відносяться до населення, у той час як якість життя	Smith, DM. [11, p. 86]

обмежена суб'єктивними оцінками людей їхнього життя

Отже, оцінка змістовної характеристики визначень, представлених у таблицях 1, 2 дозволяє виділити ключові характеристики змісту рівня життя (рис. 1), склад яких переконує у тому, що визначальним чинником формування та підвищення рівня життя є саме задоволення потреб населення, опосередковане процесом споживання благ.

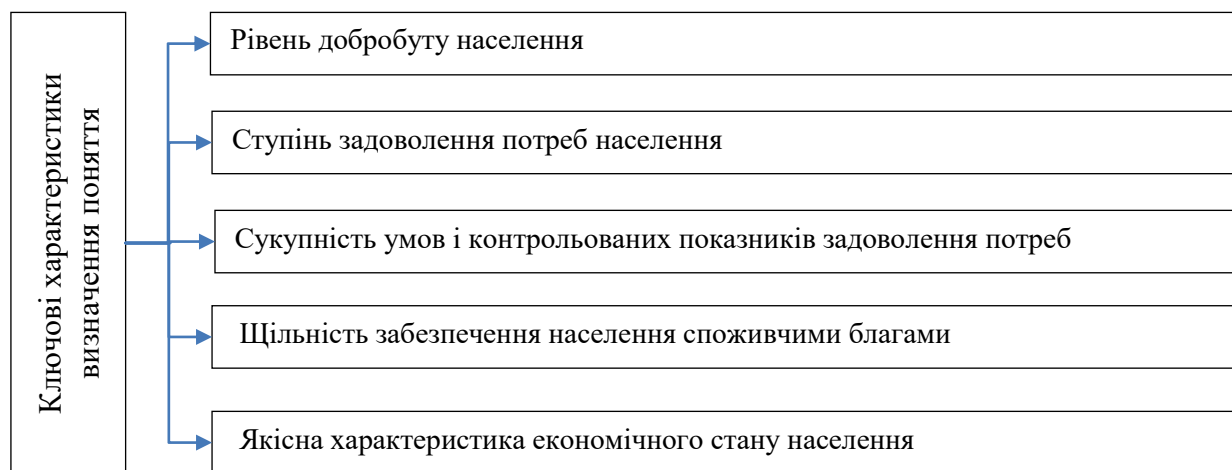

Рис. 1. Ключові характеристики визначення поняття «рівень життя населення» (визначено автором)

У результаті дослідження з'ясовано, що поняття «рівень життя населення» є багатограним, всеохоплюючим та інтерпретується в науковій літературі по-різному, тому з метою комплексного дослідження процесу розширення людських можливостей автором узагальнено й виділено основні підходи його трактування. Огляд існуючих трактувань сутності поняття дозволив авторіві виділити такі підходи дослідження поняття, як: статичний системний, гармонізаційний та інструментальний (рис. 1.3).

Рис. 2. Підходи до визначення поняття «рівень життя населення»

Узагальнено автором на основі критичного аналізу визначень поняття

Отже, існування значної кількості виділених підходів до визначення поняття слід пов'язувати не лише з неузгодженістю між вітчизняними і зарубіжними підходами щодо його трактування. Низка визначень поняття «рівень життя» обумовлена тим, що у сфері теоретичних досліджень аналізується у працях науковців у сфері соціальних наук, економіки, юриспруденції тощо. Тому є очевидним те, що явище «рівень життя» є всеохоплюючим і має складний міждисциплінарний вимір, у результаті чого поняття постійно збагачується новими характеристиками.

Список бібліографічних посилань:

1. Богуцький О. Аналіз соціально-економічної категорії рівня життя населення України. Україна: аспекти праці. 1998. № 2. С. 43–47.
2. Ватченко О.Б. Козенко Д.С. Дослідження рівня життя населення в Україні. Держава та регіони. 2010. № 4. С. 22–28.
3. Мандибура В. О. Рівень життя України та проблеми реформування механізмів його регулювання. Київ: Парламентське вид-во, 1998. 255 с.

4. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України. К.: Державна служба статистики України, Рада по вивченню продуктивних сил НАН України, 2001. 32 с.
5. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенько. Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. 428 с.
6. Чабан В.В. Рівень життя населення в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 10. Ч. 4. С.156–160.
7. Collins dictionary. ULR: <https://inlnk.ru/DBk9Zd>.
8. Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. Subjective wellbeing: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*. 1999. - 125(2). – P. 276- 302.
9. Heather Bateman, K. McAdam *Dictionary of Economics* P. H. Collin. 2003. p. 225.
10. Richard D. Young *Quality of Life Indicator Systems—Definitions, Methodologies, Uses, and Public Policy Decision Making*. 2008.
11. Smith, D. M. *The geography of social well-being in the United States: An introduction to territorial social indicators*. New York: Mc Graw-Hill. 1973. P. 85.

Науковий керівник:
Дем'яненко Аліна Анатоліївна
д.філ., викладач